

**BACIU INGA, asistent universitar,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova**

Abstract: *The article discusses the problem of psychological assistance of teachers working with children with SEN. At present, the psychological assistance of personality in the educational process can be interpreted as a system of actions aimed at creating and maintaining a favorable psychological background for children and adolescents in the educational process for effective learning and personal growth. The author describes a systemic, complex, multilateral approach through assessment, psychoprophylaxis, counseling and psycho-correction.*

Key words: *psychological assistance, children with SEN, educational process, effective learning.*

În ultimele decenii, asistăm la intensificarea eforturilor pentru incluziunea copiilor cu dizabilități în școlile obișnuite. Această încercare presupune schimbarea politicii școlare prin eliminarea formelor de discriminare în ceea ce privește școlarizarea copiilor cu dizabilități, dobândirea unor valori ca: deschidere în fața diferențelor, a toleranței și respectul față de celălalt. Pentru adoptarea acestei politici de incluziune, după cum este reflectat și în literatura de specialitate este nevoie să ai comunități pregătite, care să accepte diversitatea [5, p.278], să ai resurse umane care să lucreze cu copiii care au CES, să ai servicii adecvate nevoilor lor speciale, să poți coopera strâns cu părinții.

La etapa actuală asistența psihologică a personalității în procesul educațional poate fi interpretată ca un sistem de acțiuni, orientate spre crearea și menținerea unui fundal psihologic favorabil copiilor și adolescenților în procesul educațional pentru învățare eficientă și creștere personală; de asemenea, ea presupune o abordarea sistemică, complexă, multilaterală prin evaluare, psihoprofilaxie, consiliere și psihocorecție.

Serviciul psihologic educațional constituie aspectul structural-organizațional al asistenței psihologice, necesar asigurării asistenței specializate bazate pe experiența și cunoștințele din domeniul psihologiei. Scopul asistenței psihologice în educație în Republica Moldova, este de a contribui prin metode psihologice la dezvoltarea integrală, normală și deplină a personalității în baza potențialului de care dispune [1, p.100].

Prioritățile educației incluzive în Republica Moldova la etapa actuală sunt determinate printr-un set de acțiuni axate pe implementarea obiectivelor trasate în Programul de dezvoltare a educației incluzive pentru anii 2011 - 2020 (HG nr. 523 din 11 iulie 2011). Procesul de realizare a educației incluzive este determinat de Metodologia de implementare a educației incluzive care a fost elaborată în corespundere cu documentele de politici, cadrul legal și normativ. Necesitatea elaborării metodologiei educației incluzive a fost condiționată de carențele sistemului de educație printr-un șir de factori, precum: factori de ordin normativ (lipsa cadrului conceptual-normativ

pentru dezvoltarea educației incluzive; lipsa mecanismelor de evaluare a dezvoltării copiilor și determinare a cerințelor educaționale speciale etc.); factori de ordin socio-economic (diferențe de acces și de calitate a serviciilor educaționale; etc.); factori de ordin pedagogic (lipsa modelelor de practici inclusive fundamentate teoretic și validate experimental; sistemul de evaluare neadaptat cerințelor individuale de educație; lipsa sau insuficiența serviciilor specializate etc.); factori de ordin instituțional (insuficiența bazei didactice corespunzătoare; lipsa managementului educațional participativ etc.) [1, p.94].

În Republica Moldova, conform Raportului cu privire la situația persoanelor cu dizabilități elaborat de Biroul Național de Statistică, majoritatea copiilor cu necesități speciale (sunt incluși atât copiii cu dizabilități cât și cei cu cerințe educaționale speciale) sunt integrați în școlile obișnuite. Astfel, numărul elevilor înscriși în învățământul special, în anul de studii 2016/17 a constituit 860 persoane, diminuându-se comparativ cu anul de studii 2015/16 (cu 16,7%). Majoritatea elevilor din cadrul acestor instituții (15 unități) sînt cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală – 58,8%, cu auz slab – 18,4% și cu vederea slabă – 14,7%, etc. În același timp, numărul de copii cu necesități speciale și cu dizabilități, integrați în școlile obișnuite a constituit 10130 persoane. Pentru susținerea acestor copii în cadrul a 183 instituții din mediul urban și 600 instituții din mediul rural au fost deschise Centre de Resurse pentru Educația Incluzivă [4].

Dificultățile, identificate în procesul de asistență socială, medicală și educațională, copiilor cu dizabilități impun necesitatea identificării unor noi modalități de organizare și sistematizare a intervențiilor, care nu ar fi centrate atât pe deficiență, cât pe ceea ce reprezintă potențialul restant sau poate nevalorificat al copilului.

În cadrul proiectului implementat de echipa de cercetători ai Sectorului Psihosociologia Educației și Incluziune Școlară al Institutului de Științe ale Educației: „Mecanisme și metodologii de consultață și consiliere a procesului de dezvoltare a personalității elevului în contextul sociocultural modern” a fost prezentată situația în domeniul asistenței psihologice școlare în Republica Moldova, în care un segment aparte l-a constituit analiza problemelor de asigurare a procesului de incluziune a copiilor cu CE. Analiza datelor obținute în cadrul cercetării a permis evidențierea problemelor cu care se confruntă psihologii școlari în lucrul cu copiii cu CES integrați în instituțiile din învățământul general

Cele mai frecvente probleme (criteriul I) de asigurare a procesului de incluziune a copiilor cu Cerințe Educaționale Speciale (CES) sunt: dificultăți în elaborarea și realizarea Planului Educațional Individualizat; probleme de stabilire a nevoilor educaționale ale copiilor; probleme de comunicare cu colegii; probleme de comunicare cu adulții; dificultăți de adaptare a copilului cu CES la mediul școlar; probleme de atitudini vizavi de copilul cu CES din partea părinților colegilor față de copiii cu CES, colegilor, cadrelor didactice; probleme de atitudini ale copilului cu CES în relația cu cei din jur și probleme de atitudini față de copilul cu CES din partea părinților copiilor cu CES. Atunci când s-au analizat rezultatele mediilor obținute în funcție de cel de-al doilea criteriu și anume gradul conștientizării problemei de către copil a fost determinate o altă ierarhie a acestor probleme: dificultăți în elaborarea și realizarea Planului Educațional Individualizat; problem de comunicare cu colegii; probleme de comunicare cu adulții; dificultăți de adaptare a copilului cu CES la mediul școlar; probleme de atitudini față de copilul cu CES din partea cadrelor didactice, părinților colegilor acestor copii cu CES,

părinților copiilor cu CES și a colegilor; probleme de stabilire a nevoilor educaționale ale copiilor; problemelor de atitudine a copilului cu CES față de persoanele din jur. Aceste rezultatele obținute, pentru ambele criterii, au scos în evidență importanța majoră a dificultăților în elaborarea și realizarea Planului Educațional Individualizat pentru copilul cu CES.

Pentru a determina atitudinea cadrelor didactice față de asistența psihologică, percepută de psihologii școlari și cadrele didactice, în cadrul cercetării sus menționate a fost solicitată celor dintâi să răspundă la întrebarea „Cât de frecvent solicită cadrele didactice asistența psihologului școlar în soluționarea diverselor probleme?” Astfel, psihologii școlari au menționat că 18,0% din numărul cadrelor didactice solicită frecvent asistența psihologului școlar în soluționarea problemelor educaționale; 40,0% - adesea; 28,0% rar solicită acest suport. Pentru o dezvoltare armonioasă a elevilor, motivați pentru învățare este necesară o bună cooperare dintre cadrele didactice și psihologul școlar. Rezultatele prezentate la acest capitol denotă că 29,0% din numărul cadrelor didactice cooperează la un înalt nivel cu psihologii școlari; 54,0% - la un nivel mediu; 15,0% - cooperează la un nivel scăzut și 1,0% - nu cooperează deloc. Cu referire la incluziunea școlară, s-a constatat că cele mai frecvente probleme cu care se adresează cadrele didactice psihologului școlar țin de dificultățile de învățare ale copiilor integrați, soluționarea cărora ar trebui să urmeze prin aplicarea Planului Educațional Individualizat [2, p.36].

Concluziile unei alte cercetări recente, efectuate în cadrul proiectului “The Civil Society Education Fund 2016-2018 in Moldova”, implementat de către Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Familiei și Copilului, cu suportul financiar al Global Campaign for Education, au fost că majoritatea profesorilor consideră că educația incluzivă este o practică bună deoarece copiii cu dizabilități/cu CES se pregătesc pentru viață și pot obține o profesie în viitor, o bună parte dintre cei chestionați sunt de părerea că școala de masă nu este pentru toți copiii cu dizabilități. Astfel, ei acceptă integrarea în școala comunitară a copiilor cu dizabilități fizice, cu dizabilități de limbaj, cu deficiențe de învățare și, mai puțin sau deloc – incluziunea copiilor cu dizabilități mentale și a celor cu tulburări emoțional-afective și de comportament. Ponderea pedagogilor care susțin incluziunea în școală a copiilor cu dificultăți de învățare, cu deficiențe auditive, cu deficiențe vizuale, cu deficiență mentală este mai mare în școlile pilot, care au beneficiat anterior de susținere din partea diferitor organizații non-guvernamentale și este mai redusă în școlile tipice care nu au avut nici o susținere [5, p.278].

Totodată, în cadrul acestui studiu au fost menționate și unele îngrijorări/frustrări, precum mărirea volumului de lucru al profesorilor și remunerarea neadecvată, discrepanța dintre nevoile elevilor cu CES și posibilitățile de acordare a serviciilor de suport, nevoile de instruire ale profesorilor și posibilitățile limitate de instruire, implicarea redusă a părinților elevilor cu CES în educația copiilor lor. Unii pedagogi consideră că includerea copiilor cu CES în școală a dus la micșorarea atenției acordate elevilor tipici, perturbarea lecțiilor de către copiii cu CES și cadrele didactice de sprijin. O îngrijorare destul de mare continuă să fie înmatricularea elevilor cu dizabilități locomotorii în școală. Astfel, deși majoritatea pedagogilor chestionați consideră că în comunitatea lor sunt întreprinse toate măsurile necesare pentru a asigura includerea tuturor copiilor la orice treaptă de școlarizare, indiferent de vârstă,

sex, grad de dizabilitate, naționalitate, statut social, 40% din profesorii chestionați consideră că accesul elevilor cu dizabilități fizice la școală este limitat sau chiar foarte limitat din următoarele cauze: clădirea școlii nu are rampe, funcționează sistemul de cabinete și nu este posibilitatea de a urca la etaj, spațiile auxiliare neadaptate, lipsa transportului, lipsa unui asistent personal, drumurile proaste, pe care nu este posibil de a te deplasa [3, p.3].

În același timp, majoritatea pedagogilor afirmă că odată cu incluziunea copiilor cu CES în școala lor, procesul de predare – învățare - evaluare a devenit mai centrat pe nevoile educaționale și abilitățile elevilor; încurajează toți copiii, inclusiv pe cei cu CES, să ia decizii, să pună întrebări și să exprime opinii la lecții (94%); folosesc metode de evaluare diferențiate, adecvate vârstei și abilităților de învățare a copiilor (92%); în școala lor toți elevii, inclusiv cei cu CES, au acces la toate resursele de învățare cunoaștere-informare (87%); elevii și părinții sunt informați regulat despre rezultatele școlare și progresul obținut (87%); toți elevii, inclusiv cei cu CES, au acces la rețeaua de calculatoare din școală (66%). Cu toate acestea, unii pedagogi au menționat că se confruntă cu anumite probleme în asigurarea procesului instructiv-educativ diferențiat, și anume: elaborarea PEI-urilor, elaborarea curriculumurilor modificate, adaptate; evaluarea diferențiată a elevilor; frustrările elevilor tipici și a părinților acestora față de evaluarea diferențiată, modalitățile de colaborare cu CDS în timpul orelor, comportamentele problematice ale unor elevi cu CES, implicarea redusă a părinților elevilor cu CES în procesul educațional, frustrările elevilor tipici și a părinților acestora față de evaluarea diferențiată [3, p.4].

De menționat că asistența psihologică a cadrelor didactice care lucrează cu copiii cu CES este asigurată de către psihologul școlar (în cazul în care acesta există în instituție), de reprezentanții Serviciilor de Asistență Psihologică (SAP). Echipa SAP este apreciată de către pedagogi ca fiind receptivă și formată din buni specialiști, în contextul în care aceștia au beneficiat de o serie de instruirii din partea diferitor organizații care lucrează în domeniul educației incluzive.

Un alt serviciu de suport de care poate beneficia pedagogii este asigurat de cadrele didactice de sprijin. Aceștia reprezintă o resursă necesară pentru implementarea educației incluzive deoarece asigură colaborarea cu cadrele didactice de la clasă, cu copiii cu CES și părinții lor și favorizează cooperarea la nivel de clasă [3, p.7].

Atunci când vorbim despre asistența psihologică a cadrelor didactice care lucrează cu copiii cu CES, facem trimitere la o serie de obiective de perfecționare și autoperfecționare profesională a pedagogilor, cum ar fi:

- să fie capabil să remarce punctele forte și interesele fiecărui copil și să le utilizeze pentru motivarea interioară în procesul de educație;
- să știe să stabilească obiective ambițioase dar diferențiate, adecvate elevului respectiv, ceea ce impune evaluare diferențiată;
- să formuleze așteptări adecvate pentru fiecare elev, oricare ar fi capacitățile acestuia;
- să știe să ofere zilnic condiții pentru ca fiecare elev să aibă un succes;
- să fie flexibil și să demonstreze un grad ridicat de toleranță.

Concluzionând, putem menționa că, în ultimii ani, s-au făcut progrese în ceea ce privește incluziunea elevilor cu dizabilități în școlile de masă, atât din punct de vedere legislativ, cât și prin angajarea mai multor instituții și introducerea unor noi profesii. În

același timp incluziunea copiilor cu CES încă mai dă naștere la o serie de provocări și dileme.

Referințe bibliografice:

1. BOLBOCEANU, A., (coord.). *Asistența psihologică în educație: practici naționale și internaționale*. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, "Print-Caro", 2014, 118 p.
2. BOLBOCEANU, A.; PALADI, O. *Probleme psihologice cu care se confruntă psihologii școlari în instituțiile educaționale*. In: *Univers Pedagogic*, 2012, nr. 3, pp. 32-37
3. MALCOCI, L.; SINCHEVICI, I. *Implementarea Educației Incluzive în Republica Moldova: sumar studiu sociologic*. Chișinău, 2017, 13 p.
4. RAPORTUL „Situția persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova”, http://www.statistica.md/public/files/ComPresa/Demografie/Situatia_pers_dizabilitati_2016.pdf (accesat 03.10.2018)
5. WATSON, S. F. *Barriers to inclusive education in Ireland: the case for pupils with a diagnosis of intellectual and/or pervasive developmental disabilities*. In: *British Journal of Learning Disabilities*, 37, 2009, pp. 277–284.